

El moviment cínic

El cinisme és una doctrina ètica hel·lenística difícil de definir perquè no consisteix exactament en un conjunt de teories, sinó en una actitud o tarannà vital: "Ser cínic" és un temperament o una idiosincràsia. Encara vull el mot serveix per designar un falsari, un personatge que "va a la seva", amoralista, descregut i irònic... i que gaudeix en la seva provocació. Els cíncics antics eren anomenats cratini (peluts) i, tot i no ser sempre considerats com a personatges d'una moralitat superior, se'ls valorava pel seu paper de revulsiu social. Intentarem més tard distingir el cinisme modern del cinisme clàssic, però d'una manera arquetípica el cinisme constitueix un exemple del que avui s'anomena "moral d'actituds", en què el realment valuós és la personalitat i l'acte és un gest exemplar o simptomàtic que cal interpretar més en funció de "qui" el fa, que no pas de "què" es fa. Tota l'ètica grega és actitudinal, però aquesta característica s'accentua d'una manera especial el cinisme.

Històricament hi ha el costum d'usar per definir el cinisme una frase que va pronunciar Plató quan li demanaren què opinava de Diògenes de Sínope. Per a Plató, Diògenes era un Sòcrates embogit. Els cíncics –com els cirenaics i els megàrics no es poden comprendre sense valorar la reacció de desànim que es va produir després de la mort de Sòcrates. Si la ciutat havia assassinat el més just dels homes, tal com deia Plató a la Carta VII, aleshores resultava evident que no hi havia res a esperar de la democràcia. Perquè tota democràcia consisteix en un govern de les opinions, i no es pot passar de l'opinió a la ciència. Les opinions són sempre subjectives, interessades, mentre que la veritat és objectiva, de manera que no hi pot haver compromís entre tots dos nivells perquè constitueixen formes contradictòries de copsar la realitat. La democràcia porta la taca d'haver matat Sòcrates i ho fet no d'una manera accidental, sinó perquè constitueix un règim d'opinió pública, que menysprea la saviesa i que posa els interessos subjectius per sobre de la veritat. La democràcia és, a més, un règim d'igualació social i, en conseqüència resulta incapaç copsar el savi, que és un individu diferent, estrofolari en una societat gris. En la democràcia es produeix el miratge de fer creure que la gent ignorant pot ser sàvia simplement perquè voten. A més la democràcia sempre i inevitablement serà corrupta, diuen els deixebles i continuadors de Sòcrates perquè com a règim d'opinió la gent pot canviar d'opinió –i no per raons morals, sinó per interessos o per un salari. En definitiva, la veritat no es tria democràticament sinó que s'imposa per ella mateixa.

El debat sobre la fonamentació i els límits de la democràcia no resulta nou a Atenes, sinó que provenia del temps de Pèricles i s'havia accentuat en el ressò de la derrota atenesa a la Guerra del Peloponès. La mort de Sòcrates, amb bons amics personals al partit oligàrquic no feu altra cosa que accentuar el debat, oferint als adversaris de la democràcia un boc expiatori.

La crisi intel·lectual que s'enceta amb la mort de Sòcrates té dues resolucions:

- 1.- Plató proposa un règim totalitari. Cal la unió del saber i el poder en un personatge superior que s'anomenarà "filòsof-rei".
- 2.- Els cíncics, en canvi, consideren que "no hi ha res a fer" i que la feblesa forma part de la condició humana. Fins i tot si apareix un filòsof-rei serà també corrupte, perquè així està construïda inexorablement la naturalesa humana.

Plató és un traïdor al socratisme perquè l'acaba convertint en totalitarisme. La forma de traïr el socratisme que escullen els cíncics és convertir-lo en individualisme i girar-lo d'esquenes a la societat.

Històricament, el cinisme és un socratismes que accentua la ironia, però la torna riota descarnada, exagerada i brutal, mentre passa per alt la maièutica. A diferència de Sòcrates els cíncics no pensen que pagui la pena aprofundir en l'ànima humana a la recerca del bé perquè, en primer lloc, les ànimes humanes són totes iguals (miserables, òbviament!) i en segon lloc, el bé si existeix, no està fet per a les petites ànimes dels homes miserables. L'únic que podem fer per millorar els humans –l'única "caritat" filosòfica és accentuar el gest irònic fins a paròdia amb l'esperança (petita) algú es pari a reflexionar sobre el sentit d'un gest que a la majoria els semblarà simplement excèntric. Igual com Sòcrates provocava el pensament a través de la maièutica i se sentia "tàvec d'Atenes", els cíncics es proposen dedicar-se a la ironia i al "terrorisme intel·lectual" –si cal a través de la burla sagnant. El cíncic accepta passar per un tarit-tarot, per fer del seu acte una denúncia. Finalment no hi ha ningú que no tingui cua de palla. No hi ha poderós que no sigui també ridícul, ni gran savi que no sigui també gran ase. Només cal el valor per gosar dir-ho en veu alta, a risc de passar per boig.

Però, a diferència de Sòcrates, els cíncics no volen construir res, ni creuen –encara menys- en la categoria de "futur". El demà serà trist com l'avui i com l'ahir, perquè la natura humana no es pot transformar. La seva proposta social consisteix en "transvalorar", és a dir, en mostrar que tots els valors són només prejudicis. I en proposar que l'home s'alliberi de les repressions, que no provenen de la natura (perquè la natura no coneix moral) sinó de la cultura que sempre i arreu és repressió.. Quan, per exemple, proposen que els fills no sentin cap mena de reconeixement pels seus pares (en la línia del Sòcrates dels Núvols d'Aristòfanes) o quan recomanen la masturbació per evitar la reproducció, estan en una línia de franca provocació contra els prejudicis o les convencions socials. El cinisme és la tècnica de parlar sempre entre cometes i la reivindicació del fet de portar sempre un punt més enllà del raonable qualsevol proposició fins tornar-la folla. Així, radicalitzar l'autonomia individual comportaria engegar a dida els pares. I en el cas de l'amor pel propi cos, el pas més enllà és la masturbació. Un filòsof assenyat mai no ho proposaria, però el cíncic és aquell que "es passa" i, en nom d'un realisme aferrissat, descobreix que no hi ha cap idea que no pugui enfollir.

Els cíncics es tenen ells mateixos per realistes: hi ha el que hi ha; l'home és com és i no podem canviar-lo. . Per això el cinisme és una teoria que desconeix la felicitat i que la blasma. El concepte "felicitat" és una enganyifa: no podem ser feliços perquè això va contra la naturalesa humana. En canvi busquen desesperadament la "virtut" (instrumental) que mai no tindrà cap premi i que, més aviat, serà detestada pels humans. El cinisme detecta amb lucidesa trista la discrepància entre les hipotètiques finalitats proclamades i les autèntiques regles viscudes socialment (però silenciades per les convencions). Els cíncics no es mouen bé en la teoria, perquè tota teoria és per a ells una excusa, sinó que se situen en el nivell de la pràctica a través del gest...

Amb tot podem considerar que el cinisme es construeix al voltant de dos conceptes nuclears:

Ischus (literalment: "força")

Ponoi (literalment: "patiments", mot que apareix gairebé sempre en plural).

El cinisme no pretén ser una teoria, sinó, literalment, una força. Gairebé diríem que per als cíncics, com per a Nietzsche, la voluntat és més important que el raonament que la sustenta (heretgia que Sòcrates mai no hauria tolerat). La vida humana és patiment i per tant no necessitem pietat, sinó força per a lluitar contra el patiment. Entenen la filosofia com una provocació vital, com una lluita constant contra els tòpics. En definitiva el cinisme planteja el problema de la llibertat en estat brut. Contra les il·lusions, de la llibertat "constructiva" i de la crítica que només fa

pessigolles però no esgarrapa, ells descobreixen la llibertat com a terrible i com a amenaçadora; però lluny d'acovardir-se o de reivindicar la pietat, defensen la provocació i el clam incomprès.

Per això els cíncics detestaven Prometeu, que els apareix com una mena de símbol de l'intel·lectual "progre", que sent compassió pels mortals i, graciosament, els atorga la gràcia del foc per tal que no tinguin una vida tan miserable. Prometeu és el símbol de l'intel·lectual "progre", que no ha entès res i que creu que la felicitat consisteix a donar coses, o a crear comitès per a qualsevol problema. En realitat l'infeliç humà ho és estructuralment. El problema no rau en "tenir" (foc, pa o cultura) sinó en "ser": uns homes rics i poderosos, fins i tot divins, serien també moralment miserables.

L'heroi intel·lectual cíncic és Heracles, -divinitat a la qual estava dedicat el Cynosargos, el gimnàs on es reunien els primers cíncics- perquè és un déu que ni espera res ni promet res, sinó que simplement treballa (els dotze treballs d'Heracles) amb el pessimisme de la intel·ligència i potser amb l'optimisme de la voluntat... Heracles sap que els humans mai no canviaran, però simplement treballa per a ells sense demanar res a canvi i ho fa amb força més que no pas amb astúcia.

Prometeu és astut, Heracles –en canvi- és fort i per a sobreviure en un món desagradable necessitem més la força que no pas l'astúcia.

Molt en resum el cinisme defensa dues actituds bàsiques:

1.- **La paradoxa:** el savi ho és perquè se situa estrictament "al marge" (para-). Si alguna cosa la creu o opina tothom, segur que és falsa. Cal recordar que aquesta posició avui és un lloc comú en l'epistemologia: les teories científiques "de debò" –com ara la física quàntica- mai no són intuïtives.

2.- **La simplicitat:** com més senzillament (i ascèticament) visqui l'home, més feliç serà. Ser feliç és "viure amb el mínim" i automarginar-se (els moderns dirien: small is beautiful). Quan no hi ha "veritat" en la societat, el cinisme reivindica un individualisme que de vegades resulta heroic, però que sovint no passa de ser una mala paròdia. La marginalitat i la pobresa material (que sovint amaga la riquesa interior) és conseqüència d'aquesta crítica assumida amb radicalitat. Els cíncics adopten la pobresa seguint a la lletra el lema d'un dels Set Savis de Grècia, Bies de Pirene, molt sovint repetit per alguns humanistes en la versió llatina de Ciceró: Omnia mea, mecum porto ("tot el que és meu ho porto amb mi"), lema que adoptaran també els estòics, que són històricament una derivació moderada dels cíncics.

Com a socràtics, els cíncics s'interessen per l'ànima i no pel cos. Consideren que l'ànima humana es troba inevitablement presonera del cos i tracten d'alliberar-la a través d'una ascési que és inversa de la socràtica. La cura de l'ànima es realitza a través del gest provocador (que demostra a través de la pràctica que hi ha una altra manera de pensar i una altra vida possible, al marge). Però també es necessita un exercici físic (la frugalitat en el menjar, l'exposició al fred i a la solana) que té com a funció enfortir el cos.